

NEDERLANDSCHE MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER GENEESKUNST.

FEESTREDE,

UITGESPROKEN BIJ DE HERDENKING VAN HET VIJF-EN-ZEVEN-
TIG-JARIG BESTAAN DER NEDERLANDSCHE MAATSCHAPPIJ TOT
BEVORDERING DER GENEESKUNST, IN DEN KONINKLIJKEN
SCHOUWBURG TE 'S-GRAVENHAGE, OP 8 JULI 1924.

DOOR

Prof. H. B U R G E R,

Voorzitter der Maatschappij.

Van ganscher harte roep ik u het welkom toe, aanzienlijke
schaar van toehoorders! Van ganscher harte en vol van dank-
baarheid. Welkom aan u, mijn waarde medeleden der Maat-
schappij tot bevordering der geneeskunst! Welkom, niet minder
welgemeend, aan u, hooggewaardeerde gasten, die aan onze
roepstem hebt gehoor gegeven en tegenwoordig hebt willen zijn op
dit ons plechtig hooggetij!

Waar, na een leven van vijf-en-zeventig jaren, onze vereeniging
nog steeds, ja meer dan ooit te voren, het algemeen erkend, ver-
tegenwoordigend lichaam is der vaderlandsche geneeskunst; waar
zij haar afdeelingen telt in alle deelen der lands; waar niet meer,
zooals bij de oprichting, een derde, maar thans drie vierden der
Nederlandsche geneeskundigen tot haar bond behooren; waar zij
haar stem doet weerklinken telkenmale wanneer het algemeen
belang of de belangen van haar stand dit noodig maken; waar
na een tijdperk van inwendige beroering, zooals elke vereeniging
die kent, zoo juist de vrede is herwonnen, op den grondslag van
onderling vertrouwen; voorwaar daar is reden voor oprechte en
innige dankbaarheid.

Op een herdenkingsdag als deze richt zich van zelf de blik naar
het verleden, zoekend naar de voormannen van voorheen. Het is
een behoefte zich in te denken in hun wenschen en verlangens
en de beweegredenen te leeren kennen, die hen vóór vijf-en-zeventig
jaar de Maatschappij hebben doen in het leven roepen.

Om deze redenen wel te verstaan, hebben wij na te gaan, hoe het in het midden der vorige eeuw met de geneeskunst en haar beoefenaren hier te lande geschapen stond.

Het is geen fraai beeld, dat ons de geschiedblâren van dien tijd te aanschouwen geven. Bij de wet van 1818 was de zorg voor de openbare gezondheid in handen gelegd van plaatselijke en provinciale Commissiën voor geneeskundig Onderzoek en Toevor-zicht. Deze door en door slechte wet, die bovendien slap werd toegepast 1), is in den loop der jaren aangevuld met een aantal koninklijke besluiten zonder eenig onderling verband, zoodat de geneeskundige staatsregeling, naar een beeld uit dien tijd, geleek op een sjofele lappendeken. Deze regeling, die door letterlijk niemand werd goedgekeurd of verdedigd, bleef niettemin jaar uit jaar in bestendig, een staatsregeling, die volgens HEIJE 2) „tot een zoo verbazingwekkende diepte van wanorde en wette-loosheid gezonken was, als misschien geen andere in de beschaafde wereld”.

Voor een deel zeker onder den invloed dezer jammerlijke wet-geving was het ook met den geneeskundigen stand treurig gesteld. De medicinae doctores in de groote steden ontleenden aan hun klassieke opleiding een „nimbus van geleerdheid” en deftigheid. Toch hadden zij aan de hoogeschool maar weinig geneeskunde geleerd. Ongeloofelijk in het land van BOERHAAVE, hadden deze Latijn sprekende geneesheeren ternauwernood zieken gezien in heel hun studietijd. Te dezen opzichte, zegt RAMAER, waren de leer-lingen van sommige „klinische scholen” veel beter bedeed, en ofschoon geen van dezen op geleerdheid kon bogen, bezaten toch ook zij een zekere mate van letterkundige beschaving. Het recht tot uitoefening der praktijk werd hun verleend door de provinciale commissiën, die echter ook dezulken examineerden en op het menschedom loslieten, welke hun geheele kennis bij een doctor, chirurgijn of plattelandsheelmester hadden opgedaan.

Deze lieden in hun zoo ongelijke vorming, kennis en beschaving verstonden elkander niet 3). Volgens MULDER 4) schenen zij, die toch kunstbroeders waren, somtijds nauwelijks kunstneven of kunstachterneven te zijn.

Is het wonder, dat de wensch naar een algeheele verandering der geneeskundige toestanden algemeen en diep werd gevoeld.

De gebrekkige opleiding, die ik zoo juist slechts heb aangestipt, was des te meer onduldbaar, daar in dien zelfden tijd de genees-kunde, deze oudste van alle wetenschappen, bezig was een ware verjongingskuur te ondergaan.

Tot in het begin der vorige eeuw berustte de geneeskunst vrij wel geheel op het waarnemen van ziekteverschijnselen. Reeds in het oude Griekenland had de Hippocratische school voortreffelijke

1) Zie SIKKEL, Iets uit de geschiedenis van Nederland's geneeskundige staats-regeling. Feestrede, den Haag, 1899.

2) HEIJE, *Archief v. Geneesk.* 1846.

3) Ontleend aan RAMAER. Rede in de 25ste Algemeene vergadering der Maat-schappij, 1874 (in handschrift aanwezig in de boekerij der Maatschappij), bldz. 25.

4) G. J. MULDER. Tijdschrift der Maatschappij I, 1850, bldz. 118.

waarnemers opgeleverd. Evenwel ontbrak toen en nog vele eeuwen daarna elk inzicht in de menselijke levensleer. Dus werden op bloote ervaringsfeiten hypothesen opgebouwd, en deze, zonder eenig verder onderzoek, door wijsgeerige deductie uitgebreid tot geleerde stelsels, welker aanhangers elkaar, bij gebrek aan feitelijke bewijsgronden, met al de heftigheid en onverdraagzaamheid der onkunde hebben bestreden. Tot in het midden der vorige eeuw heeft met name de humorhaal-pathologie, waarvan de vier elementaire lichaamsvochten den grondslag vormden, het denken der geneeskundigen beheerscht.

De geneeskunst in den letterlijken zin, de therapie, steunde overwegend op de meest grove empirie en ontaarde dikwerf in volslagen hokus pokus. Hoort hoe vader CATS in zijn lof op de heelmeeesters, hun goddelijke kunst bezingt:

„Het slijm en boos vergif van slangen, padden, draken
 Dat kan ons dienstigh sijn, ghij kunt het heylsaam maken;
 Ghij menght het naer den eisch en op de rechte maet,
 Soo dat het niet en quetst, maer alle menschen baet;
 Ghij treckt een machtigh sap oock uyt de minste dieren,
 Ghij lockt een rijcke salf oock uyt de minste pieren;
 Uw kunst gelt over-al: wat er op aerden wast,
 Dat wordt door uw beleyt den mensche toegepast”.

Leest bij ERASMUS, 1) die ook van bewondering gloeit, hoe moeilijk „het waarnemen der hemellichamen is, die men noodzakelijk moet kennen, daar anders dikwijls vergif zal zijn, wat men als geneesmiddel toedient”.

Neen dan heeft MOLIÈRE een beteren kijk op de zaak. Als hij den geneesheer aan de kaak stelt, die voor zijn ingebeelden zieke al de kostelijke kruiden zelf heeft bijeengelezen, geeft hij daarmee een treffend beeld van de ziekenbehandeling dier dagen.

In het tijdvak, dat ons thans bezig houdt, waren nieuwe begrippen begonnen zich baan te breken. In de physiologie ging de proefneming de wijsgeerige bespiegeling verdringen. De dogmatische deductie moest wijken voor de inductieve werkwijze, die alleen deugdelijk bewezen feiten erkent en haar werkhypothesen angstvallig toetst aan alle nieuw ontdekte feiten. Onder deze leiding is in de tweede helft der vorige eeuw de geneeskunde geworden tot een proefondervindelijke wetenschap.

Naast het physiologisch experiment is dan in het geneeskundig denken ook de ziektekundige ontleedkunde een steeds hooger plaats gaan innemen. Op de eerste stelselmatige lijkopeningen van LAËNNEC volgde de Weener school onder ROKITANSKI; vooral echter VIRCHOW, wiens cellulair-pathologie op den zetel der ontroonde humoraal-pathologie werd verheven.

1) ERASMUS: *Encomium artis medicae* (*Opuscula selecta Neerlandicorum de arte medica*, I, 1907).

Uit den donkeren nacht der dogmatiek ontwaakte aldus de geneeskunde, in het licht der natuurwetenschap, tot een jong en frisch leven. Zij ging een geheel nieuwe taal spreken en, symbolisch, ruimde in de collegezalen het Latijn het veld voor onze schoone, kernachtige moedertaal.

In het jaar 1848, toen, evenals weder in onzen tijd, „tronen vielen, vorsten vloten, schatten smolten, en vergaan” 1), toen heel Europa was aangegrepen door een machtigen drang naar hervorming en verbetering, toen, zooals ik daareven heb geschetst, ook de geneeskunde haar grootste omwenteling doorleefde, wel het is niet verwonderlijk, dat juist in dat jaar de Maatschappij tot bevordering der geneeskunst is tot stand gekomen, als de vervulling van een door de besten van het gilde reeds lang gekoesterden toekomstdroom.

Reeds lang hadden dezen begrepen, dat de dringend noodige hervormingen alleen door eendrachtige samenwerking zouden kunnen worden afgedwongen. Maar het was hun altijd onmogelijk voorgekomen, de zoo uiteenloopende, ja elkaar vijandige kunstgenooten onder één vaan te vereenigen. Dit wonder heeft de tijdgeest gewrocht, en terecht zeide STOKVIS 2), bij het zilveren feest van den Amsterdamschen geneeskundigen Kring, dat deze zich zijn geboortjaar 1848 als een zijner onschatbaarste adeldomsbrieven rekent.

Vijf-en-zeventigjarige jubelfeesten zijn in onze geneeskundige wereld de laatste maanden niet van de lucht. Immers tot voorbereiding van de stichting der Maatschappij zijn in 1848 en 1849 alom kringen opgericht of bestaande genootschappen tot Maatschappij-afdeelingen herschapen.

Het sein hiertoe was uit Zutphen door RAMAER zóó krachtig geblazen, dat het allerwege was gehoord en begrepen. En zoo werd, om met slechts enkele feiten te volstaan, den 28en Augustus 1848 te Amsterdam een voorloopige vergadering van afgevaardigden en den 23en October 1849 te Arnhem de eerste algemeene vergadering der Maatschappij gehouden.

Uit hetgeen ik zeide volgt, dat de Maatschappij is voortgekomen uit de begeerte om door eenparigen aandrang te geraken tot:

1. herziening van de geneeskundige staatsregeling;
2. verbetering van de geneeskundige opleiding;
3. opbeuring van den geneeskundigen stand.

Op haar werkprogram stond voorts:

4. gezamenlijke beoefening der wetenschap, en
5. verbetering van de onderlinge verhouding der vakgenooten.

Terecht hebben onze voorgangers ingezien, dat de algemeene achting voor hun gild niet kan berusten op hun wetenschap en kunst alleen; maar dat ook een waardige, kunstbroederlijke ver-

1) IS. DA COSTA 1648—1848.

2) STOKVIS, *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde*. 1873, bldz. 645.

standhouding tusschen de geneeskundigen onderling daarvoor onontbeerlijk is.

Hoe erg het hiermee stond, blijkt uit een briefje, afgedrukt in het Gedenkboek, dat de Amsterdamsche Kring het vorig jaar heeft uitgegeven, een briefje van een chirurgijn PANHORST, die de poging tot verbroedering, welke men ging ondernemen, toejuichte; maar die vreesde, dat de klove tusschen doctoren en chirurgijns te wijd was geworden „om op het tot stand komen van een vriendschappelijk verkeer onder de thans levenden nog te mogen hopen”.

Gij verwacht niet van mij, dat ik u, ook maar in hoofdtrekken, de geschiedenis van deze vijf-en-zeventig jaar zal schetsen. Gij wenscht te weten of de Maatschappij het vaandel van het ideaal, dat zij te midden van het maatschappelijk gedrang zoo moedig had omhoog gestoken, getrouw is gebleven in deze lange reeks van jaren; of zij met kracht en volharding heeft gestreden voor de verbetering der openbare gezondheid en van het geneeskundig onderwijs; of zij een toegewijde dienaress is geweest van de wetenschap en van de menselijkheid beide, en dan ook of zij is geslaagd in haar door elk weldenkend mensch toe te juichen streven naar opbeuring en verheffing van haar eigen stand.

Ik kan, om dezen wensch te bevredigen, niet beter doen dan allereerst hen als getuigen op te roepen, die bij het zilveren en bij het gouden feest der Maatschappij een zoo bij uitstek bevoegd oordeel hebben uitgesproken: RAMAER en STOKVIS.

RAMAER, wiens verdiensten voor het krankzinnigenwezen hier te lande algemeen zijn erkend; maar dien wij thans hebben te eeren om zijn doorzettingsvermogen, dat tot de oprichting der Maatschappij heeft geleid; de man, die het oorspronkelijke denkbeeld van den Gelderschen dorpsgeneesheer DE LESPINASSE met geestdrift had overgenomen en die door brieven aan alle kunstgenooten van naam en invloed en door de onweerstaanbare kracht zijner overreding ten slotte zijn doel heeft bereikt; de man die, behalve de Maatschappij, ook haar eigen tijdschrift schiep en die vele jaren lang in verschillende functies voor haar een steun en stuwkracht is gebleven.

En STOKVIS, de beminnelijke optimist, aan wien niemand, die hem gekend heeft, kan terugdenken zonder weemoed; meester van de pen en van het woord; die, afgezien van zijn wetenschappelijke arbeid, een schat van opstellen, redevoeringen, toespraken heeft nagelaten, alle tintelend van humor, alle uitingen van een hoogen geest; de man, die van elke gedachtenwisseling, waaraan hij deel nam, de scherpe kanten wist af te nemen, die immer van het persoonlijke opvoerde naar het principieele en samenbracht wat dreigde uiteen te gaan; die in verscheidene talen door de zelfde welluidendheid en welsprekendheid en door de zelfde breedheid van opvatting elk gehoor boeide; die in den vreemde door zijn persoonlijk optreden het vaderland, dat hij innig liefhad, op heel bijzondere wijze heeft gediend; en die ook van onze

Maatschappij een warm vriend en vele malen voorzitter is geweest 1).

Als ik u thans zeer in het kort RAMAER's indrukken ga weergeven, wees dan niet bevreesd, dat dit oordeel van den stichter der Maatschappij te rooskleurig zou zijn getint. Integendeel! Het is hem niet gelukt in zijn feestrede zijn teleurstelling geheel te onderdrukken over de lauwheid en onverschilligheid zijner kunstbroeders, zijn spijt over hetgeen had kunnen worden bereikt, wanneer . . . ja, wanneer allen hadden geblaakt van het heilig vuur, dat hem zelf, dat VOORHELM SCHNEEVOOGT, dat JAN PIETER HEIJE, de keurbende van 1848, had beziel 2).

Gezien uit een tijdsafstand, die onpartijdige beoordeeling waarborgt, is deze lauwheid, is de inzinking, die in het Maatschappijleven tusschen de jaren 1865 en 1875 valt waar te nemen, alleszins verklaarbaar. Immers was in 1865 de zoo lang verbeide geneeskundige wetgeving eindelijk tot stand gekomen en waren daarmee de ergerlijke misstanden weggenomen, die de voornaamste drijfveer waren geweest tot de stichting der Maatschappij. De invoering van het artsexamen had den weg geopend naar de zoo vurig begeerde eenheid van den geneeskundigen stand; de zorg voor de openbare gezondheid was onder staatstoezicht geplaatst, en hoezeer ook nog deze regeling vatbaar mocht zijn voor gegronde kritiek, het is begrijpelijk, dat velen meenden, dat de Maatschappij vrij wel had uitgediend, nu zij haar voornaamste wenschen zag vervuld. Dat aan deze vervulling de Maatschappij door haar oprichting en haar werkzaamheid een belangrijk aandeel had gehad, dit werd ook door RAMAER niet betwijfeld.

Maar er was zoo veel meer. Op geen enkel punt van haar oorspronkelijk programma was de Maatschappij in gebreke gebleven. RAMAER roemt de waardevolle rapporten harer commissies voor geneeskundige plaatsbeschrijving en statistiek, de voortreffelijke sterftekart, de boekerij, die reeds vijfduizend Nederlandsche werken bevatte, het in 1869 opgerichte ondersteuningsfonds voor behoeftige leden en weduwen van kunstgenooten, bovenal echter het werk in de afdelingen en de vooral daar bereikte nauwere aanhaling van den band tusschen de verschillende geneeskunstbeoefenaren.

Wat ongelooflijk had geschenen, was gelukt: „ouden en jongen, geleerden en ongeleerden kwamen in den zelfden kring bijeen, en het was somwijlen aandoenlijk te zien, hoe in de praktijk afgesloofde grijsaards aan de lippen hingen van den jeugdigen vakgenoot, die aan de medegedeelde waarnemingen de uitkomsten van de nieuwste onderzoekingen wist vast te knopen”.

Wij, toeschouwers uit de verte, zien met eerbied en bewondering terug op hetgeen onze pioniers door hun eerlijken, geestdriftigen arbeid hebben tot stand gebracht.

1) Hier zij opmerkzaam gemaakt op de warme en ware lofrede op STOKVIS, uitgesproken door PEL, als voorzitter van den Geneeskundigen Kring te Amsterdam, 27 October 1902 (gedrukte notulen, bldz. 93).

2) „O, dat het mij gegeven ware, schreef HEIJE, de volheid mijner overtuiging in den geest van elk onzer leden uit te gieten” (Tijdschrift der Maatschappij, 1853, bldz. 216).

Een geheel ander geluid is het, dat vóór vijf-en-twintig jaar STOKVIS heeft doen hooren. Zijn toon kon hooger gestemd zijn; geen gevoel van teleurstelling, van vervlogen idealen mocht zich daarin openbaren; vertrouwen in de toekomst moest daarin trillen.

Met zijn heerlijke, dichterlijke bezieling deed hij de rij der stichters vóór ons voorbijgaan: RAMAER, de vader der Maatschappij; SCHNEEVOOGT, de fijn besnaarde, veel geliefde eerste voorzitter; HEIJE, de kinderdichter en volksvriend, die in de eerste twaalf levensjaren der Maatschappij haar secretaris, haar leidsman, haar ziel was geweest; HOMOET, die eerst als secretaris, later als redacteur het Tijdschrift had beheerd, dat de Maatschappij de eerste zeven jaren heeft uitgegeven. De ouderen onder ons hebben hem nog gekend, dezen vriendelijken grijsaard, die met den gloed der jonge geestdrift ijverde en werkte voor het oprichten van volks-sanatoria voor longlijders, en wien aldus „de jaren geen last, maar een lust schenen te zijn”.

Na deze hulde aan de stichters schilderde mijn voorganger van vóór vijf-en-twintig jaar dan in krachtige trekken wat in de afgelopen halve eeuw op het gebied der zorg voor de openbare gezondheid en der ziekenverpleging hier te lande was tot stand gekomen. Het sprak van zelf, dat dit alles niet aan de Maatschappij alleen was te danken; maar toch had deze overal, waar het de volksgezondheid, de bronnen om haar te leeren kennen, de middelen om haar te verbeteren gold, „soms schuchter, vaak onbeholpen, een enkele maal geheel onvoldoende, maar meestal op voortreffelijke wijze de leiding genomen”. Voorwaar, de staat van dienst der Maatschappij, dien hij voor ons ontvouwde, was het eeresaluut waard, haar op zoo sierlijke wijze gebracht.

Andermaal heeft op haar levensreis de Maatschappij een hoogtepunt bereikt, dat tot nederzitten noodt en dat een goed vergezicht aanbiedt over het lange, lange, afgelegde pad.

Wat al gedachten dringen zich aan ons op, als wij door den verreijkker der geschiedenis het terrein verkennen, waar de voorbereidselen tot de reis werden getroffen. Welk een verwarring destijds; maar ook welk een geestdrift, welk een goede wil! Hoe dapper werd de tocht aanvaard! Ziet, het pad ging bergopwaarts! De mannen droegen zelf hun bagage. De zwaarste last torschte HEIJE; maar zij was licht en aangenaam voor hem, die in zijn Pelgrimslied de leus had aangeheven:

„De weg zij steil, de staf buige in uw hand,
Streef voort, streef voort, het oog omhoog geslagen!”

Zij hebben niet altijd zonneshijn gekend op hun tocht. Ook heeft de stemming onder de reisgenooten wel eens te wenschen overgelaten. Er zijn er wel eens boos weggelopen; maar later meestal teruggekomen en dan als oude vrienden verwelkomd.

Hier en daar zie ik gedenktekenen langs het pad. Sommige herinneren aan behaalde zegepralen. Andere zijn aan dierbare dooden

gewijd. Hoe velen zijn er niet achtergebleven langs den weg, die wij juist heden zoo gaarne hier hadden begroet.

Van de voortrekkers is geen enkele meer over; maar hun geschriften zijn ons gebleven, hun redevoeringen en rapporten, hun jaarverslagen, waaruit het een weelde is, de stof te putten voor onze klimmende waardeering en erkentelijkheid. Voor onze Maatschappij blijven zij immer leven. Zingt niet de grootmeester onzer dichters:

„De tijd en heeft nooit wechgenomen
Den naem en 't overschot der vromen:
Want na dat zij zijn overleên,
Zo blinkt hunn' deught voor ider een”.

Wat zouden op hun beurt deze mannen wel van ons denken, wanneer zij, na een slaap van vijf en zeventig jaren, als RIP VAN WINKEL ontwaakten in deze wereld van luchtvaart en draadloos verkeer? — Van onze samenleving misschien niet veel goeds. Maar van de geneeskunde!

Geeft men zich rekenschap van wat deze toen was en nu is, dan wil het soms schijnen alsof dit een geheel andere, nieuwe wetenschap is, toevallig zich bezig houdend met hetzelfde voorwerp, den zieken mensch.

Schetste ik u met een enkele pennestreek het ontwaken van nieuwe inzichten een eeuw geleden — de uiterst belangrijke stap van intuïtie naar inductie —, hoe hebben zich die inzichten verdiept en gewijzigd!

VIRCHOW's „ontleedkundige gedachte”, die altijd deed speuren naar „de zitplaats der ziekte”, is voor een goed deel weer verdrongen door het physiologisch begrip der gestoorde functie. Het geneeskundig denken wordt niet meer vóór alles beheerscht door de ontleedkundige veranderingen van één bepaald orgaan; veel meer door de gewijzigde verhoudingen in gansch het zieke organisme.

Daarbij is sterk naar voren getreden de vraag der ziekte-oorzaak. De geweldige omwentelaar in de geneeskundige wereld der laatste tijden is de bacteriologie, die bijna alles heeft ten orderst boven gekeerd. Langs den weg der antisepsis schonk zij ons de aseptische wondbehandeling en maakte LISTER tot den grootsten weldoener van zijn tijd. Zij bracht de afschuwelijke kraamvrouwkoorts om hals en opende voor de heelkunde en voor heel de reeks der heelkundige specialismen een onafzienbaar veld van nuttige werkzaamheid. Zij baarde de serologie, de immuniteitsleer, en nam de wreed verstooten troetelkinderen der oude geneeskunde: de materia peccans en de vis medicatrix naturae in liefde aan; maar nu bevrijd van hun vroegere geheimzinnige omhulselen. Zij verblijdde ons met een zoo lang begeerde oorzakelijke therapie, die in haar tengeren kinderleeftijd, reeds ontzaglijk veel doet hopen. Voor Hygieia bouwde zij, in een oorspronkelijken stijl, een nieuwen door een elk bewonderden tempel.

Naast de bacteriologie heeft ook de biochemie het recht opge-

ëischt, mee te dingen naar den eereprijs in den vooruitgang der geneeskunde. Inderdaad is reeds de leer der inwendige afscheiding een hoofdrol gaan spelen op het schouwtooneel der levenswetenschap, een rol, niet alleen belangwekkend om de gouden vruchten, die zij der therapie belooft; maar ook eindeloos boeiend, daar zij ons met steeds dieper ontzag vervult voor het geheim van 's menschen leven, dat van oogenblik tot oogenblik afhangt van het ongestoorde evenwicht in een aantal uiterst ingewikkelde scheikundige en natuurkundige processen, die zich immer voort in ons organisme afspelen, een evenwicht dat door voor een groot deel nog raadselachtige compensaties wordt in stand gehouden 1).

Maar ik moet mijn lofgezing staken. Van de geneeskunde moet ik terugkeeren tot haar beoefenaren. Wat zou RAMAER, wat zou HEIJE wel van ons denken en van den tegenwoordigen geneeskundigen stand? —

Ik ben zeer geneigd aan te nemen, dat de geneesheeren van heden in innerlijk wezen niet veel verschillen van die, welke hier een eeuw geleden zwoegden voor hun bestaan. Evenals toen zijn er in den hof van Aeskulaap ook nu nog vogels van allerlei pluimage: zangers en zwijgers, waakzamen en luiards, idealisten en ikzuchtigen, uiltjes van Minerva en uilen zonder meer.

Met verbazing echter en wel niet met instemming, zouden de toeschouwers uit het verleden, konden zij onzen huidigen vogelhof gadeslaan, ontwaren, dat daar, lustig en zelfbewust, een aantal vrouwtjes medekweelen en medepikken van het algemeene voer.

Vrouwen aan het ziekbed! — Ik voor mij durf meenen, dat juist daar haar plaats en haar roeping is. Een oud voorschrift omschrijft het werk van den arts aldus: „Guérir quelquefois, soulager souvent; consoler toujours”. Ligt niet zulk een taak geheel in de vrouwelijke lijn? Ik geloof wel de meening der meesten mijner ambtgenooten weer te geven, door van de vrouwelijke studenten in de geneeskunde te getuigen, dat, al zijn zij wetenschappelijk zoo goed als nooit uitblinkend, zij toch gemiddeld, wat verstand, maar vooral wat ijver, volharding en plichtbesef aangaat, bij de mannen zeker niet ten achter staan. Ook kennen wij ware prachtexemplaren van vrouwelijke artsen, zoodat hetgeen onze voorouders met ontzetting zou vervullen, voor ons geen vraagstuk meer is.

Afgezien echter van de personen, is de aanblik der geheele praktijk wel een gansch andere dan vijf-en-zeventig jaar geleden; ook de verhouding tusschen geneesheer en zieke.

De met zoo veel moeite verworven „eenheid van stand” is, naar mijn overtuiging inderdaad een zegen geweest, en bij alle verschil in karakter en bekwaamheid en trots allerlei naijver, ja wel eens broodnijd, is toch over het algemeen de onderlinge verhouding oneindig beter dan in den tijd van chirurgijn PANHORST.

De eenheid van stand beteekent allerminst eenheid van werk-

1) EN BOERHAAVE'S lijfspreuk was: Simplex veri sigillum!

kring; want naast den huisarts arbeiden thans een heirleger van specialisten, laboranten, controleurs en geneeskundige ambtenaren, zoo goed als allen uitvindingen van de laatste halve eeuw. Al deze groepen zijn op elkaars hulp en medewerking aangewezen.

Toch wordt door deze arbeidsverdeeling de huisarts slechts in schijn ontlast; want meer dan ooit is het hem geboden de wetenschap bij te houden in haar snellen stap. Zou hij meenen te kunnen volstaan met Hippokratische intuïtie of met den beroemden „klinischen blik”, hij zou weldra schuldig staan tegenover zijn praktijk, mogelijk zelfs tegenover den strafrechter.

Geenszins ontken ik de diagnostische intuïtie, de aangeboren geschiktheid voor geneeskundig werk. Deze verklaart het welslagen van sommige kwakzalvers, die echter, door hun onkunde omtrent het menschelijk lichaam, als genezers niet hooger staan dan de Grieksche Asklepiaden en die ook nog om ethische redenen, allergevaarlijkste personen zijn.

Dezen klinischen blik treft men ook aan bij pleegzusters, en ik beken gaarne, dat ik, bij het eerste vermoeden op roodvonk, wondroos, longontsteking — altemaal zaken, die in een oorheeskundige kliniek niet thuis behooren — onwillekeurig even opkijk, om de bevestiging van mijn vermoeden te lezen op het gezicht van mijn hoofdverpleegster.

Een aangeboren diagnostische knobbel, voor den degelijken arts een waardevol bezit, wordt, evenals elke rijkdom, voor den minder hoogstaande een bron van ontaarding en bederf. Zijn gemakkelijk succes in de praktijk verleidt hem tot vluchtigheid, weldra slordigheid, en tot eigenwaan, een met de jaren toenemende ziekte, die hem meer en meer doet achterblijven en ten slotte vervreemdt van de nimmer stilstaande wetenschap. Steeds meer staat hij dan bloot aan het gevaar van vernederende botsingen met de nauwgezetheid van jongere kunstgenooten, wellicht minder begaafd van aanleg, maar die geen enkel modern hulpmiddel van wetenschap en techniek ongebruikt laten.

De kundige en toegewijde huisarts kan ook nog heden ten dage heel wat meer voor zijn zieken zijn dan alleen een adresboek der onderscheidene specialisten 1). Ik houd hem zelfs voor buitengewoon nuttig als rem en contrôle op het specialistendom, dat veel meer dan de algemeene arts gevaar loopt den zieken mensch over het hoofd te zien voor één enkel, bij uitsluiting gekoesterd lichaamsdeel.

Men moge hierin geen aanslag zien op de beteekenis van het geneeskundig specialisme, dat zoowel aan de praktijk als aan de wetenschap onschatbare diensten heeft bewezen en nog dagelijks bewijst. Naar letterlijk elk orgaan van het menschelijk lichaam heeft het een a priori onmogelijk geachten toegangsweg weten te ontsluiten. Het is er in geslaagd een helder licht te doen schijnen in lichaamsholten, waarin sedert ADAM's tijd niet dan volslagen

1) Dit onderwerp heb ik indertijd nader uitgewerkt in mijn openingsrede der algemeene vergadering te Alkmaar; *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 1919, II, No. 2.

duïsternis had geheerscht. Het ontdekt en geneest ziekten, waarvan tevoren niemand het bestaan had vermoed. Ook in wetenschappelijk opzicht heeft het, in tal van physiologische en ontleedkundige vragen eersterangs-werk geleverd.

Vraagt gij thans, welk aandeel in de bewonderenswaardige ontwikkeling der geneeskunde toekomt aan onze landgenooten, dan mogen wij allereerst wijzen op de degelijkheid van ons geneeskundig onderwijs. Ik ben overtuigd, dat in geen enkel ander land het gemiddeld peil van kennis der geneeskundigen hooger staat dan hier. Ook bezaten en bezitten wij uitnemende academische leermeesters; elk van ons herdenkt de zijnen met dankbaarheid.

Dit vaststaand, is het merkwaardig, dat op klinisch gebied geen enkele baanbrekende ontdekking uit ons land is voortgekomen. Geen onderzoekingsmethode, geen ziekte, nauwelijks een enkele behandelingswijze van groote beteekenis draagt den naam van een onzer landgenooten. BOERHAAVE, onze trots, was onovertroffen als leeraar; hij beschikte over een ongeloofelijk veelzijdige geleerdheid; toch heeft ook hij de geneeskunde niet met nieuwe begrippen verrijkt.

Hoe dit ietwat beschamend feit te verklaren? Zouden wij in de wetenschap op het peil staan van degelijke middelmatigheid? — Maar neen! want in de theoretische vakken bezitten wij beroemdheden, die elk land ons benijdt. Juist het laatste kwartaal der vorige eeuw is voor de Nederlandsche natuurwetenschap een tijdperk geweest van ongewonen luister. Aan geen ander land zijn naar verhouding zóó veel Nobelprijzen ten deel gevallen.

En niet alleen onder de wis-, natuur- en scheikundigen, ook onder onze ontleedkundigen en physiologen tellen wij mannen van den allereersten rang, wier laboratoria voortdurend wetenschappelijke arbeiders uit heel de wereld tot zich trekken.

De verklaring moet dus worden gezocht in onzen volksaard, waaraan STOKVIS in meer dan één opstel een zoo belangrijken invloed op den wetenschappelijken arbeid heeft toegekend 1). Al onze groote geneeskundigen — BOERHAAVE, ALBINUS, PETRUS CAMPER, DONDERS — waren voorstanders der mechanische natuurbeschouwing. Hun wetenschappelijke aanleg was de wiskundige opvatting en de daarmee samenhangende logische gedachtengang, de drang om alles terug te brengen tot maat en gewicht. Ook ZWAARDEMAKER wijst 2) op de eereplaats, die in ons land de wiskunde van ouds heeft ingenomen.

Een tweede kenmerk van onzen volksaard is volgens hem de uiterst kritische geest, die niets op gezag aanneemt, die de ontdekkingen van landgenooten met een koel oog aanziet, om vaak eerst uit de waardeering van het buitenland de bijzondere be-

1) STOKVIS 1. Handelingen. Eerste Nederlandsche Natuur- en Geneeskundig Congres, 1888, bldz. 15; 2. Feestrede Arnhem, *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 1899, II, bldz. 53.

2) ZWAARDEMAKER. De voetstappen onzer wetenschap. Feestrede Nederlandsch Natuur- en Geneeskundig Congres 1912.

teekenis er van te ervaren. De Nederlandsche onderzoeker is een fijn waarnemer, hij is vaardig en handig; hij is Jantje secuur en neemt ook van den grootsten meester geen gegevens over, zonder de proeven eerst zelf te hebben herhaald.

Nauw hiermee samenhangend schijnt mij, voor de verklaring van onze weinige voortvarendheid in klinisch opzicht, van het meeste belang onze nationale behoudzucht en schuwheid voor het nieuwe. Onder de hoog ontwikkelde volken is er misschien geen enkel in wezen zoo conservatief als wij 1). Maatschappelijke hervormingen worden hier eerst aanvaard, nadat zij elders reeds jaren lang hebben gegolden. Onze voornaamste sociale wetgever is BISMARCK geweest. Onze meest vooruitstrevende partijen zijn naar Duitsch resp. Russisch model gevormd. Onze hogere burgerscholen, die dagteekenen van 1863 en die reeds na enkele jaren een succes bleken te zijn, werden eerst een halve eeuw later door den wetgever als volwaardig erkend. Een opleidingsschool met Latijn en zonder Grieksch, even onontbeerlijk voor de geneeskundige als voor de rechtsgeleerde studie, en die ons door een hervormingsgezind minister werd toegedacht, is gestrand op den luidruchtigen tegenstand van een behoudzieke groep, die ten onrechte gevaar vreest voor de klassieke opleiding, waarvan zij zelf blijkbaar maar weinig nut heeft getrokken.

Dit conservatisme verklaart, dat onze klinici niet dan aarzelend overgaan tot nieuwe behandelingswijzen. Nieuwe geneesmiddelen ontvangen zij met wantrouwen. Hun wijze leus was van oudsher: *primum est medici ne noceat*. Inderdaad elke hervorming op therapeutisch gebied vergt aanvankelijk slachtoffers. Dit gevaar legt hun verbeelding aan banden.

Deze verklaring moge ons vaderlandsch gevoel bevredigen. Ontbreken ons de klinische ontdekkers; zeker niet de goede klinici. Aan de physiologen en ontleedkundigen is onze nationale roem op geneeskundig gebied volkomen toevertrouwd. En wat tot u, mijn waarde gasten, wellicht het meeste spreekt: de patiënten zijn nergens veiliger dan hier.

Ik bespeur, dat de schimmen onzer groote voorgangers ongeduldig worden. Zij hebben de verre reis ondernomen, om te vernemen, wat er geworden is van hun Maatschappij.

Zou deze in haar tegenwoordigen staat beantwoorden aan hun aanvankelijke hoopvolle verwachtingen? Het is moeilijk te zeggen. De geschiedenis velt haar oordeel eerst na tientallen van jaren. Wat wij thans somber inzien, moge blijken van voorbijgaanden aard te zijn geweest. Ook thans gloeit niet ieder van heilig vuur; ook thans houden zich velen afzijdig, die wij zoo gaarne in de

1) Zie BUSKEN HUET, Het land van Rembrandt, 2e druk, I, bldz. 1: „Hoe verder wij in de vergelijkende geschiedenis van Europa en Nederland teruggaan, des te levendiger beseffen wij dat ons volk, naar de aan het boerenbedrijf ontleende uitdrukking van een vaderlandsch dichter, langer dan anderen bleef liggen slapen op den akker, en het de hand eerst aan de ploeg bracht, toen de zon reeds betrekkelijk hoog aan den hemel stond”.

voorste rij zouden zien. Ook thans is er diepgaand verschil van inzicht; maar ook misverstand door verkeerd begrijpen. Spreekt dit alles niet van zelf in een vereeniging van meer dan drieduizend leden?

Schorten wij ons oordeel op en bepalen wij ons tot de vaststaande feiten, dan moet allereerst worden getuigd van den ontzaglijken arbeid, in deze laatste vijf-en-twintig jaar verricht. Hij die bij het eeuwfeest der Maatschappij haar balans zal opmaken, hij zal dien arbeid op de juiste waarde weten te schatten. Hier moet ik volstaan met het bloote noemen van de namen van DANIELS en VAN BRUGGEN. Maar ook onder de levenden zijn er een aantal, die evenzeer met niet genoeg te prijzen toewijding hun talenten en hun tijd in dienst hebben gesteld van ons geneeskundig gemeenebest. Zij allen verdienen, zegt VONDEL:

„Zij verdienen lofgedichten,
Want indien men 't gadeslaet,
't Is geen minder kunst een Staet
Te behouden dan te stichten”.

Neen voorwaar, met de geneeskundige staatsregeling van 1865 was de taak der Maatschappij niet afgelopen. Deze regeling zelve was spoedig verouderd. En bovendien, hoe heeft in dit laatste tijdvak de overheid op velerlei gebied ingegrepen. Hoe is de groote maatschappij, hoe is het volk veranderd! Uit de kleurlooze massa hebben zich machtige groepen gedifferentieerd, georganiseerd en een zekere zelfstandigheid veroverd. De geneeskundige stand is uit zijn zoeten dommel onzacht gewekt. Hoe ongaarne ook, heeft hij zich moeten harnassen en wapenen. Zij, die dit ruim twintig jaar geleden, intijds hebben ingezien, verdienen onze dank en hulde. Zij hebben ervoor gezorgd, dat de Maatschappij de bakens heeft verzet met het wisselend getij.

Allereerst was dit noodig met het oog op den uitbrekenden ziekenfondsstrijd. Toen kwam de verzekeringswetgeving. Thans is een ziekteverzorgingswet in aantocht. De Maatschappij heeft een aantal ingewikkelde, maatschappelijke vraagstukken in studie moeten nemen. Zij heeft zich ernstig rekenschap moeten geven van haar eigen beginselen en deze moeten verdedigen tegenover de overheid, tegenover het publiek, tegenover de wankelmoedigen en andersdenkenden in haar eigen kring. Zij heeft dit gedaan met talent en volharding, en daarbij — wij mogen er trotsch op gaan — het algemeen belang nooit uit het oog verloren. Neen, zij is geen vakvereeniging geworden, alleen werkend voor het stoffelijk belang der eigen leden. Haar grondbeginselen: de vrije artsenkeuze, de onschendbaarheid van het beroepsgeheim, de zelfstandige contrôle, en in de ziekenfondsen de betaling per abonnement, alle beoogen zij een waarlijk goede ziekenverzorging.

Dus doende, heeft de Maatschappij het vertrouwen der overheid gewonnen, dat haar vroeger niet altijd was ten deel gevallen. Misbruiken van geneeskundigen met betrekking tot den dienst der

rijksverzekeringsbank worden sinds jaren aan haar scheidsrechterlijke uitspraak onderworpen.

Gaat men de jaarverslagen van dit tijdvak door, dan treft ons de voortdurende aanraking met de verschillende regeeringskantoren. Werden aldaar eertijds verzoeken en adressen der Maatschappij ter griffie gedeponéerd, ja bleef niet zelden elk antwoord achterwege 1), thans is het regel geworden, dat over geneeskundige zaken het oordeel der Maatschappij wordt ingewonnen. De ministers KUIJPER en TALMA hebben beiden het voorontwerp hunner verzekeringswetten om raad der Maatschappij toegezonden. Bij het tot stand komen der thans geldende ongevallenwet is de door de Maatschappij vertolkte meening der geneeskundigen van grooten invloed geweest.

Met geen enkelen bewindsman echter is onze samenwerking één zóó aangename geweest als met u, minister van arbeid, handel en nijverheid. Reeds sedert verscheidene jaren hebt gij aan onze Maatschappij uw vertrouwen geschonken en haar erkend als de vertegenwoordigster eener maatschappelijke groep, die, ook bij de verdediging harer eigen belangen, altoos de oprechte begeerte heeft getoond, goede en nuttige staatsburgers te zijn. Gij hebt dit steeds gedaan op zulke een welwillende wijze, dat het mij een voorrecht is, op deze plaats de tolk te mogen zijn van ons aller warme erkentelijkheid.

Het zij mij vergund, voor uw vereerende aanwezigheid ook u te danken, commissaris der koningin, hoofd van Neerland's grootste en rijkste gewest; u, burgemeester en verdere leden van het bestuur dezer bloeiende en toonaangevende gemeente; u, vertegenwoordigers van belangrijke diensten en lichamen en van bevriende genootschappen en dan in het bijzonder ook u, vriendelijke vlechtsters en weefsters van hemelsche rozen! Uw aller belangstelling is voor ons niet alleen vleidend en eervol; zij versterkt ook onze hoop voor de toekomst.

Ik ben niet genoeg wijsgeer om te kunnen uitmaken, of de zielen der afgestorvenen deelnemen aan wat zich afspeelt in het ondermaansche; maar mocht dit zoo zijn, dan voorzeker moet voor de stichters der Maatschappij deze onze bijeenkomst een welbehagen zijn.

Wij, die thans de dragers zijn van hun vaandel, genoeg verpoosd! Neemt op uw last! Een versche taak wacht ons. Wederom voert het pad opwaarts, en, al wordt ook de top van den berg nimmer bereikt, zonder aarzelen en blijmoedig den weg gevolgd, door plicht en geweten aangewezen! Onze leuze zij:

Eerbied voor het verleden.

Kracht in het heden.

Vertrouwen in de toekomst.

1) Zie HEIJE, Jaarverslag, Tijdschrift der Maatschappij, 1854, bldz. 127, 128, 132; RAMAER openingsrede 1874, handschrift bldz. 33.